

Uniwersytet Wrocławski Dziekanat Wydziału Filologicznego (6)		
Wpłynęło do WF	14-02-2022	Załącznik
Wpl. do jedn. org.		Symbol
Znak	Recenzja rozprawy doktorskiej	

Poznań, dnia 2 lutego 2022 roku

mgr Hanny Kędzierskiej

**The neural processing of foreign-accented speech reflected in event-related
brain potentials**

napisanej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego

Przedstawiona do recenzji praca doktorska mgr Hanny Kędzierskiej dobrze wpisuje się we współczesny nurt badań nad przetwarzaniem mowy z wykorzystaniem najnowszych technik obrazowania mózgu. Stanowi ona przykład nowatorskiej pracy empirycznej, dobrze osadzonej w literaturze neurolingwistycznej, napisanej bardzo poprawnym akademickim językiem ze swadą i swobodą świadcząca o dojrzałości i odpowiednim przygotowaniu merytorycznym Doktorantki.

Rozprawa doktorska mgr Kędzierskiej składa się z 6 rozdziałów, z których dwa stanowią podstawy teoretyczne, a pozostałe cztery opisują przeprowadzone przez Doktorantkę badania empiryczne. Praca charakteryzuje się bardzo czytelną strukturą i logicznym wywodem. Wszystkie rozdziały kończą się streszczeniem, które stanowi czytelne podsumowanie zawartych treści oraz konkluduje poszczególne części pracy.

Rozdział pierwszy jest poświęcony omówieniu podstawowych pojęć, na których osadza się dysertacja, ze szczególnym uwzględnieniem pojęcia dwujęzyczności oraz obcego akcentu. Pierwszy podrozdział zawiera ciekawy przegląd literatury dotyczący spektrum dwujęzyczności, jego podstawowych typologii oraz różnych, często rozbieżnych, podejść do definiowania tego zjawiska. Z kolei kwestia wielojęzyczności jest potraktowana bardzo powierzchownie i skrótowo (przypis 2, str. 28), choć uważam, że celowe przyjęcie uproszczonej perspektywy dwujęzyczności wymagałoby bardziej gruntownego omówienia i uzasadnienia.

Kolejny podrozdział koncentruje się na obcym akcencie jak również prezentuje szczegółowo omówione przykłady badań behawioralnych dotyczących postrzegania i rozumienia mowy z obcym akcentem. Zastanawiać może jakim kryterium motywowany był dobór poszczególnych badań, w których, moim zdaniem, brakuje jeszcze omówienia klasycznych studiów nad percepcją i oceną obcego akcentu mowy (tzw. foreign accentedness ratings FAR). Mogłyby one dostarczyć dodatkowej perspektywy do ciekawych rozważań natury socjolingwistycznej zaprezentowanych w pracy. Ponadto, bardziej pogłębiony przegląd badań fonetycznych dotyczących percepcji obcego akcentu stanowiłyby istotne odniesienie do przeprowadzonego przez Doktorantkę badania pilotażowego opartego na FAR, związanego z preselekcją mówców z różnym stopniem obcego akcentu, które wspomniane jest w rozdziałach empirycznych. Sugerowałabym zatem odniesienie do wcześniejszych znanych opracowań w tym temacie autorstwa np. Hansen Edwards & Zampini (2008, rozdział 7), artykułów przeglądowych np. Jesney, 2004 lub Piske, MacKay & Flege, 2001 jak również licznych badań w zakresie percepcji obcego akcentu np. Flege, 1988; Hopp & Schmid 2013; Munro & Derwing, 1995a, b; Schmid & Hopp, 2014; Southwood & Flege, 1999. Ponadto, przedstawiony pokrótce przegląd cech akcentowanej wymowy polskiej jest oparty tylko na jednym źródle (Biernacka 2015), które polega na badaniu ankietowym. Wskazany byłoby odwołanie się do innych badań w tym zakresie, np. Szpyra-Kozłowska & Radomski 2012. Drobna uwaga natury terminologicznej dotyczy zaprezentowanej typologii dwujęzyczności autorstwa Weinreich (1953), która częściowo odbiega od oryginalnych określeń, tzn. 'coordinative' -> 'coordinate'; 'subordinative' -> 'subordinate' (str. 29).

Rozdział drugi zawiera wprowadzenie do techniki sytuacyjnych potencjałów wywołanych (ERP) i stanowi kompendium wyselekcjonowanych aspektów, które zostały uznane przez Doktorantkę za szczególnie znaczące dla rozprawy i przeprowadzonych badań. W kolejnych podrozdziałach omówione zostały zalety techniki ERP oraz poszczególne komponenty badania ERP (PMN, P200, N400 i P600) oraz ich potencjalne zastosowanie w analizie danych związanych z przetwarzaniem różnych aspektów mowy z obcym akcentem. Dobór komponentów był ściśle związany z zaplanowanymi zadaniami eksperymentalnymi, które zawierały oprócz zdań poprawnych wypowiedzianych bez lub z obcym akcentem, zdania niepoprawne zawierające błędne użycia utartych połączeń wyrazowych oraz anomalie semantyczne. Następnie Doktorantka przedstawiła przegląd najnowszych badań w tym zakresie i przedyskutowała szczegółowo rozbieżności w

zaobserwowanych trendach i warunkujących ich czynnikach. Wybór zakresu badań przeprowadzonych w ramach pracy doktorskiej został przekonywująco umotywowany luką badawczą w literaturze odnoszącą się do przetwarzania anomalii semantycznych w rozumieniu mowy akcentowanej oraz potencjalnych różnic w przetwarzaniu obcych akcentów w przypadku różnego stopnia ich znajomości.

Godnym podkreślenia jest, iż w swoim przeglądzie teoretycznym Doktorantka opiera się na wielu nowych pozycjach z literatury i czyni to w sposób swobodny, profesjonalny i przekonywujący. Z kolei, jeśli chodzi o strukturę tej części pracy, tytuły poszczególnych podrozdziałów teoretycznych wydają się być czasem nadmiernie rozbudowane, być może ze względu na ich obszerny charakter, w związku z czym sugerowałabym wprowadzenie większej liczby podrozdziałów, a za to krótszych podtytułów (zwłaszcza w rozdziale 1).

W części empirycznej pracy zaprezentowana została seria czterech badań przeprowadzonych z zastosowaniem techniki sytuacyjnych potencjałów wywołanych (ERP). Paralelne badania zostały starannie dobrane tak, żeby móc zweryfikować wpływ poszczególnych czynników warunkujących przetwarzanie mowy z obcym akcentem, takich jak znajomość danego akcentu, status słuchacza oraz status przetwarzanego języka (L1 vs. L2). Na pochwałę zasługuje staranność w zaprojektowaniu i przeprowadzeniu badań z zastosowaniem kontroli złożonych warunków oraz dokładne omówienie metodologii badań i analizy wyników.

Kolejne rozdziały (trzeci do szóstego) prezentują w bardzo uporządkowany sposób cel i założenia poszczególnych eksperymentów (A-D), pytania badawcze oraz hipotezy, charakterystykę grup poddanych badaniu, wykorzystane materiały, procedury dotyczące przeprowadzenia badań, analizy danych oraz ich interpretację i porównanie z badaniem wyjściowym A (baseline). Rozdziały empiryczne zaprojektowane i raportowane są według tego samego schematu, a prezentacja wyników jest czytelna i bogato ilustrowana tabelami, grafami i wizualizacjami zawierającymi m.in. porównania amplitud oraz globalnej dystrybucji poszczególnych komponentów. Bardzo ułatwia to przetwarzanie danych oraz umożliwia dokonanie złożonych porównań między poszczególnymi eksperymentami. Godne pochwały jest zaangażowanie dużej grupy badawczej (łącznie ok. 100 osób), zbalansowanie czterech grup pod kątem liczby uczestników jak również bardzo staranne przygotowanie materiałów eksperymentalnych, tzn. 720 zdań w czterech kontrolowanych warunkach. Ponadto przedstawienie procedury analizy danych statystycznych jest szczegółowe i poprawne, a sposób weryfikacji stawianych hipotez badawczych na

podstawie analizy otrzymanych wyników nie budzi zastrzeżeń. Doktorantka wykazuje się umiejętnością syntezy i sporą wnikliwością w przedstawionej interpretacji danych oraz interesującej dyskusji. Jest również świadoma pewnych ograniczeń w przeprowadzonym badaniu (np. dotyczących nacechowanej prozodii przy czytaniu nagrywanych bodźców w zdaniach niepoprawnych, co mogło mieć wpływ na ich percepcję), co świadczy o dojrzałości młodej Badaczki.

Moje zastrzeżenia dotyczą pewnych kwestii merytorycznych jak i terminologicznych. Zaskakujące może się wydawać skrótowe przedstawienie niektórych istotnych aspektów procedury badawczej, np. decyzji o prezentacji bodźców audytoryjnych poprzez głośniki bez omówienia potencjalnej opcji użycia profesjonalnych słuchawek, które również są stosowane w przypadku badań ERP. Kolejna moja wątpliwość dotyczy zapewnienia, że uczestnicy badań mieli niewielką ekspozycję na (dany) obcy akcent – w jaki sposób było to kontrolowane w badaniu? Dyskusyjna jest również kwestia operacjonalizacji znajomości obcego akcentu ('accent familiarity') – na ile jest ona zależna od częstotliwości ekspozycji na dany akcent; stopnia łatwości zrozumienia; czy też typologicznej bliskości lub dystansu w stosunku do języka ojczystego (L1)? Zdaniem recenzentki, zabrakło w pracy poszerzonej dyskusji na ten temat. Ponadto, na szersze omówienie zasługiwałoby badanie wstępne dotyczące oceny stopnia obcego akcentu u wyselekcjonowanych dwóch mówców (z akcentem ukraińskim i koreańskim), których próbki mowy zostały wykorzystane jako bodźce audytoryjne w badaniu.

W świetle obecnej szerokiej dyskusji na temat dwu/wielojęzyczności, jej różnych kategorii i szerokiego spektrum rozumienia tego zjawiska, pewne zastrzeżenia może budzić stosowanie terminu 'monolingwalny' (jednojęzyczny) w odniesieniu do części grup uczestników badań, z których większość to osoby z dość dobrą znajomością języków obcych, w tym wielu na poziomie zaawansowanym i średniozaawansowanym. W literaturze przedmiotu spotykamy pełen wachlarz definicji pojęć dwu- i wielojęzyczności oraz użytkowników jedno/dwu/wielojęzycznych, poczynając od podstawowej znajomości innego języka po zbalansowane ich użytkowanie na poziomie kompetencji zbliżonej do rodzimego użytkownika, o czym zresztą Doktorantka pisze w rozdziale 1. Uzasadnione jest rozróżnienie między uczestnikami używającymi regularnie dwóch języków na poziomie bliskim użytkownikom natywnym, a uczącymi się języków obcych, ale dość kontrowersyjną wydaje się decyzja określania tej drugiej grupy mianem 'monolingwalnej'. Warto byłoby też odnieść się do szerokiej dyskusji dotyczących terminologii i typologii wielojęzyczności

odzwierciedlonych w najnowszej literaturze przedmiotu, np. Berthele (2021), którego artykuł stanowi dobre podsumowanie tych dywagacji i różnych podejść zmieniających się wraz ze wzrostem świadomości i poszerzeniem zainteresowań badawczych w dziedzinie dwu- i wielojęzyczności.

Podsumowując, na pochwałę zasługuje wyśmienite przygotowanie merytoryczne Doktorantki, zaprezentowany w dysertacji warsztat badawczy oraz przejrzystość i bardzo dobra organizacja pracy. Ponadto, praca charakteryzuje się bardzo staranną edycją i jest napisana poprawnym, akademickim językiem. Na uwagę zasługuje również fakt, iż przedstawiona bibliografia zawiera ponad 200 pozycji, jest bogata, dobrze dobrana i stanowi przegląd wielu najnowszych badań z dziedziny.

Na zakończenie pragnę podkreślić, iż przedstawione uwagi krytyczne wobec recenzowanej rozprawy nie podważają jej wartości naukowej, ale mają na celu udoskonalenie pewnych aspektów pracy i dalszy rozwój warsztatu badawczego Doktorantki. Rozprawa doktorska mgr Hanny Kędzierskiej pt. „The neural processing of foreign-accented speech reflected in event-related brain potentials” stanowi interesujący i oryginalny wkład w rozwój dziedziny neurolingwistyki w zakresie przetwarzania neuronalnego obco brzmiącej wymowy.

Reasumując, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Hanny Kędzierskiej spełnia wszystkie wymogi stawiane rozprawom i wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania o nadanie jej Autorce stopnia doktora nauk humanistycznych w dziedzinie językoznawstwo.

Prof. UAM dr hab. Magdalena Wrembel
Wydział Anglistyki
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w
Poznaniu